

Єгорова О. О.

*старший науковий співробітник
НДІ Державного управління та регіонального розвитку*

Манав Е.

*радник
Посольства Турецької Республіки в Україні*

Yehorova O. O.

*Senior Research Fellow
Scientific-Research Institute for the
State Administration and Regional Development*

Manav E.

*Counsellor
Embassy of Turkey in Ukraine*

ОРГАНІЗОВАНІ ІНДУСТРІАЛЬНІ ЗОНИ ТУРЕЧЧИНИ: ФІСКАЛЬНЕ СТИМУЛЮВАННЯ

ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES OF TURKEY: FISCAL INCENTIVES

Анотація. У роботі представлено перелік організованих індустріальних зон Туреччини, які згруповані за стадією їх створення та функціонування, за провінціями та за регіонами в рамках системи стимулювання капіталовкладень. Систематизовано та узагальнено інформацію про поточну систему фіскальних стимулів для їх резидентів. Відзначено поширення турецького досвіду шляхом створення та функціонування спільних організованих індустріальних зон в інших країнах. Зроблено висновки щодо збалансованості системи фіскальних стимулів у рамках організованих індустріальних зон за критерієм достатності та необхідності для стимулювання бажаного рівня інвестиційної активності.

Ключові слова: організована індустріальна зона, фіскальні преференції, інвестиції, інфраструктура, регіональний розвиток.

Вступ та постановка проблеми. Організовані індустріальні зони (ОІЗ) застосовуються в Туреччині вже понад 50 років як економічний інструмент точкового стимулювання припливу інвестицій, промислового розвитку та збалансування регіонального розвитку регіонів. За цей період ОІЗ були створені та функціонують практично в усіх регіонах країни з різним рівнем економічного розвитку та розглядаються інвесторами як одні з найбільш інвестиційно привабливих в Євразії. Наразі інвестиційна привабливість цього економічного інструменту в Туреччині обумовлена, головним чином, застосуванням спеціальної системи фіскальних преференцій для інвесторів, побудованої за принципом оберненої залежності між переліком та інтенсивністю стимулів і рівнем розвитку провінцій (зі зростанням соціально-економічного рівня розвитку провінції зменшується перелік та інтенсивність стимулів, і навпаки).

Досвід Туреччини щодо фіскального стимулювання інвесторів у рамках ОІЗ вважається прогресивним, і останнім часом його беруть за основу багато країн. Для України цей досвід також є цікавим з огляду на значні диспропорції в соціально-економічному розвитку регіонів та необхідність формування конкурентних умов у рамках аналогічного економічного інструменту – індустріальних (промислових) парках (ІП), мережа функціональних одиниць яких наразі формується. Доцільність вивчення прогресивного досвіду країн-сусідів, зокрема турецького, визначає актуальність даної статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основною джерельною базою дослідження є нормативно-правові акти та матеріали профільних органів державної влади

Туреччини щодо системи фіскальних стимулів для інвесторів у рамках ОІЗ. Також дослідження спирається на праці науковців щодо створення та функціонування ОІЗ у Туреччині, зокрема Інджі Озгюча [1, с. 85–108], Ерсіна Тюрка [2], Мурата Четіна [3, с. 49–68], Явуза Баюлкена [4], Анастасії Кузнєцової [5], Альберта Гаджаєва [6].

Метою даної роботи є узагальнення досвіду фіскального стимулювання інвесторів ОІЗ Туреччини для подальшого вивчення можливості його адаптації в Україні для ІП.

Результати дослідження. ОІЗ – це виділені та загорожені земельні ділянки, які оснащені необхідною адміністративною, соціальною та технічною інфраструктурами, необхідними для здійснення резидентами виробничої діяльності та надання послуг та завдяки яким здійснюються заплановані індустріалізація та урбанізація, забезпечуються раціональне використання ресурсів, доступ до інформації і технологій, запобігаються екологічні проблеми та гарантується розміщення підприємств певних галузей промисловості відповідно до затверджених планів [7].

Процес створення ОІЗ Туреччині розпочався на початку 1960-х років. Станом на 15.07.2015 р. прийнято рішення про створення 295 ОІЗ у 80 (із 81) провінціях Туреччини, з яких функціонує 213 (решта 82 – на підготовчій стадії (вибір місця, придбання земельної ділянки, планування або будівництво інфраструктури) (табл. 1) [8].

Уточнимо, що в Туреччині застосовується підхід до угруповання провінцій за системами стимулювання капіталовкладень [9] (6 регіонів – I, II, III, IV, V, VI). Із 2012 р. в його основу було закладено рейтинг провінцій за соціально-економічним розвитком, проведений у 2011 р.

ОІЗ Туреччини [8; 10–12]

Регіони	Провінції		Назва ІОЗ (рік заснування)		
	назва	рейтинг	к-ть	функціонуючі	на підготовчій стадії
I	Анкара	2	12	ASO I (1977), Остім (1997), ASO II і III (2000), Анкара-Іведік (2001), Анадолу (2002), Полатли (1996), Башкент (2001)	Серфлікочісар (2006), Торгово-промислова палата м. Полатли (2008), Джубук (спеціалізація на тваринництві) (2008), Анкара (спеціалізація на ливарстві) (2009), Анкара (космонавтика та авіація) (X)
	Анталія	5	2	Анталія (1976)	Кумлуджа Гіда (2008)
	Бурса	6	16	Бурса (1962), Інеголь (1977), Демірташ (1990), Мустафа Кемальпаша (1991), Бурса (шкірництво) (1994), Мермерчілер (1998), Гурсу (2001), Нілюфер (2001), Хасанага (2003), Йенішехір (2004), Кестель (2004), Інеголь (деревообробна та меблебудівна спеціалізація) (2006), Каяпа (1997), Снідже Іслах (2015)	Бурса (текстильна спеціалізація) (2006), Бурса Баті (2015)
	Ескішехір	7	3	Ескішехір (1969)	Сівріхісар (1998), Бейлікова Бесі (сільськогосподарська спеціалізація) (2007)
	Ізмір	3	13	Ізмір Ататюрк (1976), Тіре (1993), Альяга (хімічна спеціалізація) (1997), Бергама (1997), Панчар (1999), Буча (спеціалізація та пошиття одягу) (2002), ІТОВ (2002), Баюурду (2008), Кінік (2006), Кемальпаша (2011)	Менемен (спеціалізація на виготовленні пластмасових виробів) (2004), Торбали (2004), Одеміш (2006)
	Коджаелі	4	13	Гебзе (1986), TOSB-TAYSAD (1992), Гебзе V (хімічна спеціалізація) (1999), Гебзе (спеціалізація на виготовленні пластмасових виробів) (2001), Гебзе (спеціалізація на машинобудуванні) (2001), Гебзе Гузеллер (2001), Гебзе Діловасі (2002), Арсланбей (2003), Гебзе (вугільна спеціалізація) (2003), Асім Кібар (2004), Гебзе VI (спеціалізація на машинобудуванні) (2006)	Алікайя (2004), Кандіра (спеціалізація на продуктах харчування) (2010)
	Мугла	8	1	-	Мілас (1998)
	Стамбул	1	8	Стамбул Дері (1982), Дудуллу (1995), Анадолу Якаси (2000), Тузла (2000), Ікітелли (2001), Бірлік (2001), Тузла Кімья Санайічілері (2001), Бейлікдюзю (2002)	-
II	Адана	16	2	Адана Хачі Сабанчі (1973), Козан (1998)	-
	Айдин	19	7	Айдин (1976), Астим (1996), Назіллі (1996), Ортаклар (1997), Чіне (2003)	Соке (1996), Бухаркент (2006)
	Болу	11	4	Гереле (1993), Болу Карма (текстильна спеціалізація) (2008)	Гереле (шкірництво) (1997), Йенічага (1999)
	Денізлі	10	4	Денізлі (1982), Денізлі (шкірництво) (1994), Денізлі Чардак Оздемір Сабанджі (1996)	Сарайкой (сільськогосподарська спеціалізація) (2013)
	Едірне	12	1	Едірне (1994)	-
	Іспарта	21	3	Сулейман Демірель (1992), Дері (1993)	Ялвач (2001)
	Кайсері	17	3	Кайсері (1976), Інчесу (1996) Мімар Синан (1998)	-
	Киркларелі	15	4	Киркларелі (1997), Люлебургаз Бюккаріштіран (2014), Люлебургаз Евренсекіз (2014)	Паджер Аслан (2002)
	Конья	20	9	Конья (1976), Ереглі (1996), Акшехір (1996), Сейдішехір (2000), Конья I (2001), Бейшехір (2001), Джумра (2001), Карапінар (2005)	Кюлю (2006)
	Сакар'я	18	7	Сакар'я (1992), Сакар'я II (1997), Сакар'я III (1999)	Карасу (2007), Ферізлі (2009), Кайнарджа (меблева спеціалізація) (2010), Сакар'я Кайнарджа Мармара (X)
	Текірдаг	9	13	Черезкой (1976), Чорлу (шкірництво) (1997), Хайраболу (1994), Малькара (1994), Велікой (2012), Муратли (2012), Ергене I (2012), Ергене II (2012), Тургуджу (2012), Велінесе (2012), Карааджч (2012), Ялибою (2013)	Текірдаг (2014)
Чанакакале	14	2	Біга (1995), Чанакакале (2000)	-	

II	Ялова	13	5	Ялова (композитна і хімічна спеціалізація) (2015)	Ялова Калип Імалати (2003), Ялова (спеціалізація на квітникарстві) (2003), Ялова (спеціалізація на суднобудівництві) (2010), Ялова (спеціалізація на виготовленні транспортних засобів) (2014)
III	Баликесір	22	5	Баликесір I (1977), Бандирма (1997), Баликесір II (1997)	Гьонен (шкірництво) (1997), Бурханіе (спеціалізація на обробці оливки) (2010)
	Біледжік	27	6	Біледжік I (1976), Біледжік II (1993), Османелі (1993), Пазарйєрі (1996), Бойузук (1997)	Согут (1999)
	Бурдур	26	3	Бурдур (1986), Буджак (1996)	Бурдур II (2009)
	Газіантеп	30	4	Газіантеп (1969), Нізіп (2002), Газіантеп Бесі (сільськогосподарська спеціалізація) (2004)	Іслахйє (2012)
	Зонгулдак	29	3	Кайкума (1992), Ерегла (1995)	Алаплі (2005)
	Карабюк	28	1	Карабюк (1995)	-
	Караман	32	2	Караман (1990)	Караман (сільськогосподарська спеціалізація) (X)
	Маніса	23	7	Маніса (1964), Акхісар (1991), Саліхлі (1998), Тургутлу I (1996)	Кула (шкірництво) (1998), Сом (2013), Акхісар (спеціалізація на обробці оливки) (2015)
	Мерсін	24	2	Тареус (1993), Сіліфке (2001)	-
	Самсун	33	5	Самсун (1981), Бафра (1998), Кавак (2000), Гіда (2007)	Хавза (2007)
Трабзон	31	4	Арсін (1985), Бешікдюзу (2001)	Вакфікебір (1999), Сінік (2008)	
Ушак	25	3	Ушак (1986), Ушак (шкірництво) (1989), Каракалли (2005)	-	
IV	Амасья	37	4	Мерзіфон (1987), Амасья (1993), Сулуова (сільськогосподарська спеціалізація) (2004), Сулуова (сільськогосподарська спеціалізація) (2005)	-
	Афюнкарахісар	43	9	Афюнкарахісар (1984), Сандиклі (1997), Ішчехісар (спеціалізація на обробці мармуру) (1997), Емірдаг (2000), Дінар (2001), Сухут (2007)	Дазкірі (спеціалізація на текстильній промисловості та пошиттю одягу) (1995), Болвадін (2000), Меркез II (2008)
	Бартин	48	1	Бартин Меркез I (1995)	-
	Дюздже	35	3	Дюздже (1996), Дюздже II (2005)	Чілімлі (X)
	Елязиг	39	2	Елязиг (1986), Елазиг (спеціалізація на сільськогосподарських продуктах) (1993)	-
	Ерзінджан	45	1	Ерзінджан (1981)	-
	Кастамону	47	4	Кастамону (1993), Тосья (2009), Сейділер (2013)	Ташкепрю (2015)
	Кириккале	41	3	Кириккале (1997), Кескін (2001)	Кириккале (спеціалізація на виробництві зброї) (2013)
	Киршехір	40	3	Киршехір (1989)	Каман (2006), Муджур (2006)
	Кютах'я	38	5	Кютах'я (1973), Гедіз (1998), Тавшанли (2001), Кютах'я II (2006)	Сімав (1997)
	Малат'я	42	4	Малат'я I (1977), Малат'я II (1997)	Даренде (2006), Акчадаг (спеціалізація на обробці мармуру) (2012)
	Невшехір	36	2	Невшехір Аджіголь (2001), Невшехір Іслах (2014)	-
	Різе	34	2	-	Різе (2000), Ардесен (2005)
	Сівас	49	4	Сівас I (1976), Шаркішла (2005)	Сівас II (1997), Гемерек (2006),
Хатай	46	6	Іскендерун (1980), Пайас (1995), Антак'я (1996)	Ерзін (2008), Іскендерун II (2006), Хатай (сільськогосподарська спеціалізація) (2014)	
Чорум	50	3	Чорум (1978), Сунгурлу (2001)	Османджик (X)	
V	Адьяман	66	4	Адьяман (1991), Бесні (2005), Голбасі (2005), Кахта (2008)	-
	Аксарай	55	1	Аксарай (1987)	-
	Байбурт	64	1	Байбурт (2002)	-
	Гіресун	52	2	Гіресун (1990)	Гіресун II (2012)

V	Гюмюшхане	62	1	Гюмюшхане (2000)	-
	Ерзурум	59	3	Меркез I (1975)	Меркез II (1998), Олту (2001)
	Йозгат	65	2	Йозгат (1993), Калесерамик Озель (2007)	-
	Кахраманмараш	60	4	Кахраманмараш (1992)	Ельбістан (2009), Туркоглу (2009), Кахраманмараш (текстильна спеціалізація) (2015)
	Кіліс	63	1	Кіліс (1993)	-
	Нігде	56	2	Нігде (1984), Бор (шкірництво) (1992)	-
	Орду	61	3	Орду (1990), Фатса (2006)	Уньє (2008)
	Османіє	53	2	Османіє (1994), Кадірлі (1997)	-
	Сіноп	51	2	Сіноп (1991)	Боябат (1998)
	Токаг	57	5	Ербаа (1977), Токаг (1978), Ніксар (1997), Зіле (2000), Турхаль (2001)	-
Тунджелі	58	1	Тунджелі (1997)	-	
Чанкири	54	5	Коргун (1990), Сабанозу (2005), Черкеш (2005)	Курсунлу Кавундур (2006), Якингент (2012)	
VI	Агри	79	1	Агри (2005)	-
	Ардахан	71	1	Ардахан (1999)	-
	Батман	70	1	Батман (1992)	-
	Бінгель	72	1	Бінгель (1990)	-
	Бітліс	76	1	-	Бітліс (2006)
	Ван	75	2	Ван (1998)	Ерджіш (2014)
	Діярбакир	67	2	Діярбакир (1991), Діярбакир (сільськогосподарська спеціалізація) (2013)	-
	Игдир	69	1	Игдир (1999)	-
	Карс	68	2	Карс (1976)	Карс Бесі (сільськогосподарська спеціалізація) (X)
	Мардін	74	2	Мардін (1976)	Мардін II (2013)
	Муш	81	1	Муш (1997)	-
	Сіїрт	77	1	Сіїрт (1995)	-
	Шанлиурфа	73	4	Шанлиурфа (2001), Віраншехір (2005)	Біреджік (2011), Шанлиурфа (сільськогосподарська спеціалізація) (2002)
	Ширнак	78	2	Ширнак (2006), Чізре (2006)	-
Хаккарі	80	1	-	Хаккарі (2001)	
Заг.	80		295	213	82

Умовні позначення: – – функціонуючі ОІЗ або ОІЗ на стадії будівництва відсутні; X – дані відсутні.
Джерело: складено авторами на основі вказаних джерел.

(від розвинених (1) до відсталих (81)) [10]. Оскільки фіскальне стимулювання резидентів ОІЗ різних регіонів визначається зазначеними системами, у табл. 1 систематизовано інформацію щодо ОІЗ за провінціями та регіонами розташування.

Загалом, із представленої в табл. 1 хронології створення функціональних одиниць ОІЗ очевидна стрімка позитивна динаміка у поширенні цього економічного інструменту в Туреччині – з чотирьох за перше десятиріччя (1962–1971 рр.) до близько 100 за період 2004–2014 рр. При цьому найбільш активно цей інструмент почав поширюватися з початку 1990-х років. Із представленого територіального розміщення функціональних одиниць ОІЗ прослідковується їх кількісне зменшення з найбільш розвинених регіонів до найменш розвинених. Окрім того, стартував процес створення ОІЗ з економічно та соціально розвинених, як на той, так і на теперішній час, регіонів Туреччини і поступово поширювався й на менш розвинені регіони.

Зазначимо, що законодавство щодо функціонування ОІЗ, у т. ч. і щодо фіскальних стимулів, постійно еволюціонувало відповідно до виявлених проблем, визначених потреб та цілей. Застосування інструменту ОІЗ набуло більш системного характеру після унормування загальних

засад їх створення та функціонування в одному законі в 2000 р. [7].

Система фіскальних стимулів еволюціонувала від однорівневої (однакової для всіх суб'єктів господарювання) ОІЗ до дворівневої диференційованої, яка базується на поєднанні однакових для всіх суб'єктів господарювання ОІЗ преференцій із додатковими, чисельність та інтенсивність яких залежно від провінції та регіону (I–VI) розташування ОІЗ та обраної схеми стимулювання капіталовкладень. Розглянемо більш детально поточну систему стимулів, яка діє в Туреччині з 1 січня 2012 р.

Так, фіскальні стимули першого рівня доступні для всіх резидентів ОІЗ, а саме:

- звільнення від сплати ПДВ при придбанні землі;
- звільнення від сплати податку на об'єднання та/або поділ земельних ділянок;
- звільнення на п'ять років від сплати податку на нерухомість після завершення будівництва;
- звільнення від муніципального податку на будівництво та експлуатацію промислового підприємства;
- звільнення від муніципального податку на тверді відходи (якщо ОІЗ не користується відповідними муніципальними послугами) [13].

Таблиця 2

Система фіскальних стимулів другого рівня для резидентів ОВ Туреччини [12; 14–16]

Стимули	Схеми стимулювання капіталовкладень за регіонами																		Довідково: загальні умови по країні (ставки відповідних податків)
	Загальна			Регіональна						Широкомасштабна						Страте- гічна			
	I	II	III	IV	V	VI	I	II	III	IV	V	VI	I	II	III		IV	V	
Звільнення від сплати ПДВ для машин і устаткування (у т. ч. імпортованих)	+			+						+						+	- (1/8 або 18 %)		
Відшкодування сплаченого ПДВ під час здійснення витрат на будівництво	-			-						-						+	-		
Звільнення від сплати митних зборів для імпортованих машин і устаткування	+			+						+						+	X		
Ставка корпоративного податку (%) / частка основного капіталу, на який вона поширюється (%)	9/20	8/25	6/30	4/40	2/50	2/55	9/30	8/35	6/40	4/50	2/60	2/65	2/55	2/55	20 % / 100 %				
Звільнення від сплати прибуткового податку (роки)	-			-						-						+	15-35 %		
часткове покриття долі роботодавця (максимальний рівень, у % від загального обсягу інвестицій, роки)	15 / 3	20 / 5	25 / 6	35 / 7	н.о./10	н.о./12	5/3	8/5	10/6	11/7	н.о./10	н.о./12	50/12	X					
	-			-						-						+	X		
повне покриття долі працівника (роки)	-			-						-						+	X		
Довідково: мінімальний обсяг інвестування в національній валюті	1 млн	500 тис.	1 млн	500 тис.	500 тис.	500 тис.	50 млн – 1 млрд	500 тис.	500 тис.	500 тис.	500 тис.	500 тис.	500 тис.	500 тис.	500 млн				

Умовні позначення: + – стимул застосовується; – – стимул не застосовується, діють загальні умови оподаткування; н.о. – обмеження відсутні; X – дані відсутні.
Джерело: складено авторами на основі вказаних джерел

Фіскальні стимули другого рівня передбачають додаткові стимули для резидентів ОІЗ у рамках загальнодержавних схем стимулювання капіталовкладень. Перелік стимулів залежить від обраної схеми стимулювання капіталовкладень, а інтенсивність деяких стимулів залежить від регіону розташування функціональної одиниці зони (табл. 2). Щодо схем стимулювання капіталовкладень, то наразі в Туреччині застосовуються чотири – загальна, регіональна, широкомасштабна та стратегічна, кожна з яких має індивідуальний перелік стимулів. Долучення інвестора до тієї чи іншої схеми залежить від виконання низки умов, зокрема обсягу інвестування та/або сектора (галузі). Мінімальні обсяги інвестування для набуття права користуватися пільгами тієї чи іншої схеми також наведені в табл. 2.

У рамках загальної схеми стимулювання капіталовкладень інвестори в регіонах I–VI отримують також пільги у формі звільнення від сплати митних зборів на імпортовані машини та обладнання, а також від сплати ПДВ для національних закупівель та імпорту машин і устаткування.

У рамках регіональної та широкомасштабної схем стимулювання капіталовкладень інвестори отримують ще більш широкий перелік додаткових фіскальних стимулів. Поряд із зазначеними вище двома інструментами також застосовуються наступні:

- зниження ставки корпоративного податку (ставка варіюється в розрізі регіонів I–VI і застосовується, поки загальна сума скороченого податку не досягне визначеного рівня внеску в капіталовкладення);

- звільнення від сплати прибуткового податку у відношенні до створених нових робочих місць (застосовується тільки в регіоні VI);

- покриття державою внесків по соціальному страхуванню (частка роботодавця покривається частково і варіюється в розрізі регіонів I–VI, частка працівника – повністю тільки в регіоні VI).

У рамках стратегічної схеми стимулювання капіталовкладень інвестори поряд із зазначеним вище переліком отримують також стимул у формі повернення ПДВ, понесеного з витратами на будівництво.

Як бачимо, наразі стимули для ОІЗ за їх переліком та інтенсивністю є найбільш привабливими в соціально та економічно найменш розвинених регіонах, тобто система стимулів базується на поєднанні низки інструментів та їх інтенсивності за принципом оберненої пропорції до рівня соціально-економічного розвитку провінцій. Такий підхід створює додаткові переваги ОІЗ у менш соціально та економічно розвинених регіонах, що посилює їх інвестиційну привабливість і сприяє збалансуванню територіального розвитку країни та прискорюванню економічного розвитку країни в цілому.

Перехід до такого диференційованого підходу у фіскальному стимулюванні ОІЗ зумовлений низкою факторів, головним чином, необхідністю усунення регіональних диспропорцій у наповнюваності їх функціональних одиниць резидентами (часткове використання потужностей ОІЗ відзначається в усіх регіонах, однак у найменш розвинених воно більш поширене).

Загалом, сформована система фіскальних стимулів для резидентів ОІЗ є суттєвою і значно знижує податкове навантаження. Зокрема, загальні ставки податків є наступними: 20% – корпоративний податок, 15-35% – прибутковий податок із фізичних осіб, 18% – ПДВ, 0,1–0,6% – податок на нерухомість [16].

Поряд із привабливою системою фіскальних пільг резиденти ОІЗ отримують також фінансові стимули, вигоди територіального та організаційного характеру.

Так, щодо фінансових стимулів, то застосовуються, зокрема, покриття урядом відсоткової ставки по кредитам, зниженої вартості води, природного газу та зв'язку.

Щодо територіальних вигод, то ОІЗ створюються за межами житлових масивів на промислових майданчиках зі спеціально підготовленою інфраструктурою, зокрема дорогами, водо-, газо- та електропостачанням, сучасними спорудами фізичної, хімічної та біологічної очистки стоків задля мінімізації негативного впливу промислових виробництв на екологію регіонів.

Серед організаційних стимулів слід виділити коротші порівняно із загальнодержавними терміни на отримання різного роду ліцензій та дозволів на діяльність ОІЗ та підключення до комунікаційних мереж, поширення практики здійснення організації спільних закупівель, проведення тренінгів для персоналу. Це знижує витрати резидентів і відіграє важливу роль для діючих та потенційних інвесторів.

Про загальну сприятливість системи стимулів для ОІЗ у Туреччині свідчить позитивна динаміка по створенню нових функціональних одиниць (про що вже зазначалося вище), уведенню їх в експлуатацію, залученню інвестицій та ін. До 2012 р. функціонувало 188 ОІЗ, загальна площа яких становила 58 тис. га. На той момент їх потужність була задіяна на 59%. У них було зайнято понад 879 тис. працівників. Повне завантаження потужностей збільшило б кількість робочих місць до 1,33 млн. ос. [4, с. 13–19]. За нашими підрахунками, наразі в рамках ОІЗ функціонує більше 45 тис. компаній-резидентів. До 2018 р. планується збільшити їх кількість до 65 тис. [17, с. 93]. Загальний обсяг залучених інвестицій в ОІЗ станом на кінець 2011 р. становив 21 млрд. дол. США, а загальна інвестиційна вартість проектів склала понад 35,3 млрд. дол. США [4, с. 43]. ОІЗ стали важливим інструментом залучення прямих іноземних інвестицій у Туреччину. За період 1995–2012 рр. 86% прямих іноземних інвестицій у Туреччині були зосереджені саме в ОІЗ [4, с. 12]. У 2011 р. ОІЗ створили 16,78 млрд. дол. США доданої вартості, з урахуванням доданої вартості, створеної малими промисловими об'єктами (6,98 млрд. дол. США) [4, с. 45], їх частка в загальному показнику доданої вартості в промисловості Туреччини склала більше 31% (на промисловість припадає 35,8% від загального доданої вартості в цілому по країні) [18]. Із доступних нам даних ми бачимо, що нові ОІЗ продовжують створюватися в усіх регіонах, як у найбільш, так і в найменш розвинених.

Функціонування ОІЗ і надалі залишається важливим напрямом макроекономічної політики Туреччини, і їх роль постійно посилюватиметься, про що йдеться в низці стратегічних та програмних документів країни, зокрема Середньостроковій програмі розвитку країни на 2014–2016 р. [19] та Плані розвитку на 2014–2018 рр. [17]. Так, планується покращити якість обслуговування компаній-резидентів в ОІЗ за рахунок підвищення рівня інституційної та управлінської складових роботи [17, с. 94], покращити співробітництво ОІЗ із зонами технологічного розвитку та іншими структурами [17, с. 171], продовжити створення спільних ОІЗ з іншими країнами з метою збільшення прибутковості інвестицій [17, с. 145].

Щодо створення спільних ОІЗ, то досягнуті домовленості про створення спільних індустріальних зон між Туреччиною та Казахстаном. Урядами цих країн у 2011 р. було підписано Меморандум про наміри створення спільних індустріальних зон на території Казахстану [20] та в 2012 р. включено відповідну діяльність до Спільної економічної програми «Нова синергія» [21] та плану заходів до неї [22]. У рамках такого співробітництва впродовж 2012–2015 рр. заплановано створення казахстансько-

турецької індустріальної зони на території Південно-Казахстанської області та опрацювання питання створення аналогічних двосторонніх структур в Алматинській, Жамбильській, Східно-Казахстанській та Кизилординській областях. Діяльність по створенню спільної індустріальної зони на території Південно-Казахстанської області вже здійснюється, зокрема виділено земельну ділянку площею 100 га в м. Уральськ [23]. Також у рамках міждержавного російсько-турецького співробітництва реалізується спільний проект індустріального парку «Кола» у Всеволожському районі Ленінградської області. Наразі ведеться робота по залученню потенційних резидентів нового індустріального парку з числа турецьких компаній [24].

Туреччина зацікавлена в такому партнерстві, головним чином, через можливість безмитного доступу до ринків країн Митного союзу, не будучи його членом.

Висновки. Багаторічна загальнодержавна та цілеспрямована політика фіскального стимулювання інвесторів ОІЗ шляхом звільнення від сплати або зниження ставок базових фіскальних платежів забезпечує привабливість та конкурентність цьому економічному інструменту в Туреччині. Створюючи сприятливі фіскальні умови для інвесторів ОІЗ, держава, з одного боку, відмовляється від частини своїх прямих доходів від їх функціонування, а з іншого – забезпечує їх, а також й непрямі доходи від розвитку та створення суміжних виробництв. За відсутності такої преференційної системи, ймовірно, такі підприємства не були б створені, та, відповідно, платежі від їх функціону-

вання були б взагалі відсутні. Запроваджена нова диференційована система фіскального стимулювання резидентів ОІЗ створює додаткові переваги менш соціально та економічно розвиненим регіонам, що посилює їх конкурентопривабливість та слугує одним з інструментів вирівнювання регіональних диспропорцій. Загалом, позитивна динаміка деяких основних результатів функціонування ОІЗ дає підстави стверджувати, що сформована система стимулів для інвесторів у рамках ОІЗ забезпечує баланс між достатніми та необхідними стимулами для залучення інвесторів. Таким чином, система фіскальних стимулів забезпечує їм роль «локомотивів», або «точок росту», в політиці залучення інвестицій та індустріалізації країни. Мережа ОІЗ є чисельною, розгалуженою та сформована досить рівномірно по всій території Туреччини, що дає змогу досягти синергетичного та відчутного в масштабах усієї країни ефекту від їх функціонування.

Турецький досвід стимулювання інвесторів ОІЗ варто використати при напрацюванні системи фіскальних стимулів для інвесторів ІІ України, які створюються в різних за соціально-економічним розвитком регіонах. Зазначимо, що з 2010 р. поділ регіонів України за соціально-економічним розвитком, який визначений Постановою Кабінету Міністрів України [25], виокремлює тільки дві групи – депресивні та інші, що ускладнює впровадження такого досвіду. Тому можливість та доцільність такого трансферу в українській реалії може слугувати об'єктом подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Özgüç I. Industrial estate in Turkey / İnci Özgüç // Journal of Economic Cooperation Among Islamic Countries. – 1999. – № 20 (1) – P. 85–108.
2. Türk E. An Evaluation of Industrial Park Policy of Turkey: İzmir as a Case Study / Ersin Türk // Papers of the 42nd ISOCARP Congress 2006: Cities between Integration and Disintegration [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.isocarp.net/data/case_studies/793.pdf.
3. Çetin M. Bir Kalkınma Aracı Olarak “Organize Sanayi Bölgeleri”: Isparta Süleyman Demirel Organize Sanayi bölgesi Üzerine Bir Araştırma / Murat Çetin, Mehmet Kara // Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. – 2008. – № 31 (липень-грудень). – С. 49–68.
4. Bayülken Y. Organize Sanayi Bölgeleri. Küçük Sanayi Siteleri. Teknoparklar: genişletilmiş dördüncü baskı / Yavuz Bayülken, Cahit Küttükoğlu. – 2012. – № 31. – P. 88.
5. Кузнецова А. Региональная политика Турции: концепция «полосов роста» в действии? / А. Кузнецова // Мировое и национальное хозяйство. – 2009. – № 3–4 (10–11) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mirec.ru/old/index.php%3Foption=com_content&task=view&id=127.html.
6. Гаджаев А. Промышленная политика Турции в области промышленности / А. Гаджаев // Проблемы современной экономики. – 2008. – № 1 (25) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.m-economy.ru/art.php?nArtId=1802>.
7. Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu № 4562: Закон Республіки Туреччини від 15.04.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4562.pdf>.
8. OSB'lerin Fiziki Durumu / OSB Üst Kuruluşu [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.osbuk.org.tr/haber/images/1-osb_ler%C4%B0n_f%C4%B0z%C4%B0k%C4%B0_durumu\(6\).pdf](http://www.osbuk.org.tr/haber/images/1-osb_ler%C4%B0n_f%C4%B0z%C4%B0k%C4%B0_durumu(6).pdf).
9. Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar: Рішення Ради Міністрів Туреччини від 19.06.2012 р. №: 2012/3305 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/06/20120619-1.htm>.
10. Provinces' development ranks updated after eight years / UNDP in Turkey [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tr.undp.org/content/turkey/en/home/presscenter/news-from-new-horizons/2012/06/provinces-development-ranks-updated-after-eight-years.html>.
11. OSB Bilgi Sitesi [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osbbs.sanayi.gov.tr/search.aspx>.
12. Система мер по стимулированию капиталовложения в Турции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU/investmentguide/investorsguide/Pages/Incentives.aspx>.
13. Специальные инвестиционные зоны [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU/investmentguide/investorsguide/Pages/SpecialInvestmentZones.aspx>.
14. Regional Investments / Міністерство економіки Республіки Туреччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=DC40C31B-0E43-1F75-9FC732330E75675A>.
15. Large Scale Investments / Міністерство економіки Республіки Туреччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.gov.tr/index.cfm?sayfa=E11A9882-D28A-B75B-0D7449C4136258A6>.
16. Invest in Turkey: Агентство з підтримки та просування інвестицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.invest.gov.tr/ru-RU/investmentguide/investorsguide/Pages/Taxes.aspx>.
17. Ne Tenth Development Plan (2014-2018): Рішення Національної Асамблеї Туреччини від 02.07.2013 р. № 1041 / Міністерство розвитку Туреччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.mod.gov.tr/Lists/RecentPublications/Attachments/75/The%20Tenth%20Development%20Plan%20\(2014-2018\).pdf](http://www.mod.gov.tr/Lists/RecentPublications/Attachments/75/The%20Tenth%20Development%20Plan%20(2014-2018).pdf).

18. Yıllık Sanayi Ve Hizmet İstatistikleri, 2011 / Институт статистики Туреччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15855>.
19. Medium Term Programme (2014–2016): Рішення Кабінету Міністрів Турецької Республіки від 09.09.2013 р. № 2013/5444 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mod.gov.tr/Lists/MediumTermPrograms/Attachments/10/Medium%20Term%20Programme%202014-2016.pdf>.
20. Астана и Анкара создадут совместные промышленные зоны на территории Казахстана // Новини-Казахстан [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.newskaz.ru/economy/20111021/2033982.html>.
21. Совместная экономическая программа «Новая синергия» под патронажем Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева и Президента Турецкой Республики Абдуллаха Гюля: Постановление Правительства Республики Казахстан от 22.05.2012 р. № 659 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200000659>.
22. О подписании плана мероприятий к Совместной экономической программе «Новая синергия» под патронажем Президента Республики Казахстан Нурсултана Назарбаева и Президента Турецкой Республики Абдуллаха Гюля: План № 1282 від 9.10.2012 р. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://adilet.zan.kz/rus/docs/P1200001282>.
23. Делегация Западного Казахстана посетила промышленные зоны г. Стамбул // Kazinform [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inform.kz/rus/article/2630778>.
24. Ленобласть: создание промышленного парка «Кола» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://russiaindustrialpark.ru/lenoblast_sozdanie_industrialnogo_parka_kola.
25. Про затвердження Порядку здійснення моніторингу соціально-економічних показників розвитку регіонів, районів та міст обласного, республіканського в Автономній Республіці Крим значення для визнання територій депресивними: Постанова КМУ від 02.03.2010 р. № 235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/235-2010-%D0%BF>.

Аннотация. В работе представлен перечень организованных промышленных зон Турции, которые сгруппированы по стадии их создания и функционирования, провинциям и регионам в рамках ситемы стимулирования капиталовложений. Систематизирована и обобщена информация о текущей системе фискальных стимулов для их резидентов. Отмечено распространение турецкого опыта путем создания и функционирования совместных орагиназованих промышленных зон в других странах. Сделаны выводы о сбалансированности системы фискальных стимулов в рамках организованных промышленных зон по критерию достаточности и необходимости для стимулирования желаемого уровня инвестиционной активности.

Ключевые слова: организованная промышленная зона, фискальные преференции, инвестиции, инфраструктура, региональное развитие.

Summary. The list of organized industrial zones in Turkey, which are grouped by stage of their creation and operation, by provinces of their location and by the regions within the investment promotion system is presented. The information on the current system of fiscal incentives for their residents was systematized and generalized. The spread of Turkish experience through the creation and operation of joint oraginazovanih industrial zones in other countries also it is noted. The conclusions are made about the balance of fiscal incentives in the framework of organized industrial zones by the criterion of adequacy and the necessity to stimulate the desired level of investment activity.

Key words: organized industrial zone, fiscal preferences, investment, infrastructure, regional development.